

Mladá veda

Young Science

Špeciálne vydanie

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 4, ročník 11., špeciálne číslo vydané v decembri 2023

ISSN 1339-3189, EV 167/23/EPP

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Tržnica. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

Mgr. Jakub Köry, PhD. (School of Mathematics & Statistics, University of Glasgow, Glasgow)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra veřejné ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSS UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

Predslov k špeciálnemu číslu

Špeciálne číslo časopisu Mladá veda prezentuje vybrané výsledky výskumu, ktorý realizoval tím odborníkov z Ekonomickej fakulty UMB v Banskej Bystrici v rámci projektu VEGA 1/0366/21 "Závislé podnikanie na Slovensku - reflexia, meranie a perspektívy".

Projekt sa venoval analýze ekonomických a mimoekonomických (právných, sociologických a etických) aspektov závislého podnikania, identifikácii kľúčových kritérií pre vymedzenie tohto typu podnikania a spracovaniu metodiky merania a evidencie závislého podnikania na Slovensku. Hlavným cieľom projektu bolo na základe analýzy determinantov podnikania identifikovať skupinu ekonomicky závislých podnikateľov na Slovensku, navrhnúť kritériá, na základe ktorých bude možné identifikovať (a následne evidovať) ekonomicky závislých podnikateľov a vymedziť oblasti, v rámci ktorých je potrebná zmena legislatívy za účelom sociálnej ochrany a zlepšenia postavenia ekonomicky závislých podnikateľov na Slovensku.

Jedným z parciálnych cieľov projektu bolo uskutočniť primárny výskum zameraný na zistenie rozsahu závislého podnikania na Slovensku, faktorov ovplyvňujúcich rozhodnutie jednotlivcov uskutočňovať závislé podnikanie, bariér závislého podnikania, postojov samotných podnikateľov k ich statusu, ako aj dopadov ekonomických výkyvov/kríz na takýto druh podnikania.

Zaradené výstupy ponúkajú analýzu teoretických východísk problematiky závislého podnikania domácich a zahraničných expertov, komparáciu kvantitatívnych (najmä spôsob merania, evidencia a štatistické vykazovanie) a kvalitatívnych aspektov (najmä spoločenský status, daňové a odvodové zaťaženie, sociálna ochrana) závislého podnikania vo vybraných štátoch Európskej únie a zároveň prinášajú spracované a interpretované vybrané výsledky uskutočneného originálneho empirického prieskumu v prostredí slovenských podnikateľov.

Riešiteľský projektový tím

VÝVOJ MALÉHO PODNIKANIA V EURÓPE V KONTEXTE VYBRANÝCH EKONOMICKÝCH TEÓRIÍ OD CAMBRIDGESKEJ ŠKOLY, INŠTITUCIONALIZMU A CHICAGSKEJ ŠKOLY

THE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS IN EUROPE IN THE CONTEXT
OF SELECTED ECONOMIC THEORIES FROM CAMBRIDGE SCHOOL,
INSTITUTIONALISM AND CHICAGO SCHOOL OF ECONOMICS

Branislav Kučerík, Ján Kollár¹

Branislav Kučerík je študentom na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela a v súčasnosti zapojený do riešenia vedeckého projektu na Katedre ekonómie, Ekonomickej fakulty, Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v rámci projektu VEGA č. 1/0366/21 s názvom Závislé podnikanie na Slovensku-reflexia, meranie a perspektívy. V rámci vedeckých aktivít sa zaoberá syntetizovaním vybraných ekonomických teórií a s nimi spojených praktických aspektov, ktoré sa zaoberajú postavením podnikateľa a podnikaním so zreteľom na európsky priestor. Ján Kollár pôsobí ako odborný asistent na Katedre ekonómie Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela. Vo vedeckom výskume sa zaoberá vybranými mikroekonomickými otázkami v rámci prostredia domácností, ako napr. rozhodovaním sa o neplatenej a platenej práci, dochádzaním do a zo zamestnania ako aj problematike vzájomného vzťahu platenej práce, zamestnania a podnikania. V rámci makroekonomického skúmania sa zaoberá súvislosťami vládnych výdavkov v kontexte verejných výdavkov a venuje sa aj vybraným praktickým aspektom miestnych samospráv v podmienkach Slovenskej republiky.

Branislav Kučerík is studying at Faculty of Economics, Matej Bel University and is currently involved in a scientific project at the Department of Economics, Faculty of Economics, Matej Bel University in Banská Bystrica within the VEGA project No. 1/0366/21 entitled Dependent entrepreneurship in Slovakia-reflection, measurement and perspective. His scientific activities include synthesizing selected economic theories and related practical aspects dealing with the status of the entrepreneur and entrepreneurship with regard to the European area. Ján Kollár works as an assistant professor at the Department of Economics, Faculty of Economics, Matej

---

¹ Adresa pracoviska: Branislav Kučerík, Ing. Ján Kollár, PhD., Katedra ekonómie, Ekonomická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Tajovského 10, 975 90 Banská Bystrica
E-mail: branislav.kucerik@student.umb.sk, jan.kollar@umb.sk

Bel University in Banská Bystrica. His scientific research deals with selected microeconomic issues within the household environment, such as decisions about unpaid and paid work, commuting to and from work, etc., as well as interconnection between the paid work, employment and entrepreneurship. In the framework of macroeconomic research, he deals with contexts of government expenditure in the context of public expenditure and deals with selected practical aspects of local governments in the Slovak Republic.

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá syntetizovaním teoretických, ako aj praktických aspektov podnikania v nadväznosti na predstaviteľov ekonomických teórií (škôl) Cambridgeskej školy, starého Inštitucionalizmu a Chicagskej školy. Cieľom príspevku je na základe sekundárnych prameňov v teoretickej rovine sprehľadniť pohľad na podnikateľa a podnikanie využitím poznatkov vybraných ekonomických teórií a zároveň nachádzať empirické dôkazy pre ktoré sú typické črty skúmaných ekonomických prístupov. Príspevok nadväzuje na predchádzajúcu tvorbu autorov, ktoré túto oblasť skúmajú od predhistórie ekonomickej teórie.

Kľúčové slová: podnikanie, Chicagská škola, Cambridgeská škola, Inštitucionalizmus

Abstract

The article deals with the synthesis of theoretical as well as practical aspects of entrepreneurship following the representatives of the economic theories of the Cambridge School, Institutionalism and the Chicago School. Based on secondary sources the article aims to provide a theoretical perspective on the entrepreneur and entrepreneurship by utilizing the knowledge of selected economic theories and at the same time finding empirical evidence in economic practice for which the features of the examined economic theories are typical. The article builds on previous work in this field that explore the articles for from the pre-history of economic theory.

Keywords: entrepreneurship, Chicago School, Cambridge School, Institutionalism

Úvod

Podnikanie je jednou z kľúčových tém súčasného ekonomického výskumu. Podpora hospodárskeho rastu, tvorba pracovných miest, inovácie a technologický pokrok predstavujú len časť prínosov, ktoré sú výsledkom podnikateľských aktivít. Podnikanie je „nástrojom“ vytvárania hodnôt pre spoločnosť a prispieva k jej rozvoju. Neustále prebiehajúca diskusia o ekonomicko-sociálnom význame podnikania, princípoch fungovania tohto druhu ľudskej činnosti podporuje vznik mnohých názorov v nadväznosti na úlohu štátu v podnikateľskom prostredí. Cieľom príspevku je na základe sekundárnych prameňov a informácií v teoretickej rovine sprehľadniť pohľad na podnikateľa a podnikanie využitím poznatkov vybraných ekonomických teórií a zároveň na niekoľkých príkladoch z hospodárskej praxe predložiť empirické dôkazy o ich relevantnosti. Príspevok sa sústreďuje na ekonomické teórie od Cambridgeskej školy, Chicagskej školy a Inštitucionalizmu. Pre lepšie porozumenie ekonomických postulátov považujeme za vhodné v nadväznosti na cieľ príspevku charakterizovať okrem ekonomických axiém aj hospodársko-spoločenskú situáciu prostredia v ktorých sa skúmané teórie formovali. Snažili sme sa dodržať jednotnú štruktúru príspevku,

ktorá pozostáva z vysvetlenia základných postulátov skúmaných ekonomických teórií, ich kľúčových predstaviteľov a následne sme v stručnosti rozpracovali vybrané príklady z hospodárskej praxe, ktoré nami zvolené ekonomické teórie potvrdzujú resp. ich môžu pomôcť lepšie pochopiť.

Neoklasická ekonómia – Cambridgeská škola

Predstavitelia neoklasickej ekonómie, ako napr. A. Marshall, C. Menger, E. von Böhm – Bawerk a ďalší, prispeli k rozvoju teórie podnikateľa a to aplikáciou princípov marginalizmu, čím poskytli lepšie pochopenie princípov, podľa ktorých sa ekonomické subjekty správajú. Úvahy týkajúce sa podnikania, takisto predstavujú relevantnú časť diela L. Walrasa. V tejto časti príspevku detailnejšie predstavíme teóriu firmy A. Marshalla a jej kompatibilitu v nadväznosti na vývoj malého podnikania na území európskeho kontinentu.

Počas života A. Marshalla bola Veľká Británia, kde sa narodil a prežil väčšinu života, politicky najsilnejším štátom sveta s veľkým množstvom kolónií. Rovnako si upevňovala prvenstvo v oblasti vedy a výskumu. V kontexte doby a jej podmienok išlo o krajinu, ktorá uplatňovala liberálne princípy riadenia hospodárstva. Vtedajšia hospodárska politika a ekonomický systém krajiny boli ovplyvnené odporúčaniami klasických ekonómov. I napriek bohatstvu, ktorým disponovala existovali výrazné majetkové rozdiely medzi obyvateľmi. Väčšina z nich žila v mestských slamochoch, kde neboli ideálne životné podmienky. Sociálna politika v podobe ako ju poznáme dnes neexistovala a de facto jedinými inštitúciami, ktoré zmierňovali a riešili sociálne problémy vtedajšej doby boli chudobince a cirkev.

Spoločne s Lausanskou a Rakúskou školou tvorí Cambridgeská škola neoklasickú ekonómiu, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou hlavného prúdu ekonomického myslenia. Cambridgeská škola zdieľa s Lausanskou školou záujem o ekonomickú rovnováhu a ekonomický blahobyt, pričom v metodologickom skúmaní sa odlišuje t. j. nevyužíva metódu všeobecnej, ale čiastkovej rovnováhy.

V dobe narodenia A. Marshalla, existovala podpora zo strany podnikateľov za zrušenie mnohých protekcionistických, výrobných a dovozných ciel. Podnikatelia si v tejto epoche čoraz viac uvedomovali, že rozvoj medzinárodného obchodu je vhodný spôsob pre podporu rozvíjajúceho sa priemyslu. Parlament zrealizoval významný krok, keď v roku 1849 zrušil reštriktívne zákony o plavbe, čo umožnilo jednoduchší dovoz komodít napr. bavlny. V roku 1824 bol po intenzívnom lobovaní zo strany obchodníkov a výrobcov prijatý zákon o jednotných mierach a váhach. Počas 19. storočia vzrástol počet právnych predpisov, ktoré upravovali podnikovú činnosť napr. v oblasti poistenia, zmluvného práva, patentového práva, obchodného práva spoločností a pod. V ďalšej časti príspevku detailnejšie charakterizujeme život a tvorbu jedného z najvýznamnejších predstaviteľov neoklasickej economickej teórie A. Marshalla.

Alfred Marshall (1842 - 1924)

Narodil sa do rodiny bankového úradníka, ktorý bol zároveň veriacim človekom. Pôvodne sa mal stať duchovným, ale aj napriek otcovej nevôli sa odhodlal pre štúdium matematiky a fyziky na Cambridge. Disponoval matematickým nadaním a štúdiá ukončil s vyznamenaním. Plynutím času sa začal viac zaujímať o ekonómiu a veril, že táto veda dokáže zlepšiť životy

ľudí a prispeje k zmierneniu chudoby. Práve tento fakt považoval A. Marshall za svoje poslanie. Pôsobil striedavo na Cambridge a Oxforde. Mnohí z jeho študentov výrazne prispeli k rozvoju ekonomickej teórie, ako napr. J. M. Keynes, A. C. Pigou, či J. Robinsonová. Za Marshallove najvýznamnejšie dielo môžeme považovať *Principles of Economics*.

A. Marshall je považovaný za jedného z najvýznamnejších ekonómov v rámci neoklasického prístupu. Svoju teóriu firmy formoval aj na základe myšlienok A. A. Cournota, ktorý pojednával, už v roku 1838 o spôsoboch maximalizácie zisku v dokonalej konkurencii a monopolnej situácii. A. Marshall aktualizoval zlaté pravidlo, kedy firma maximalizuje zisk, a to v prípade, ak majú hraničné náklady a príjmy rovnakú hodnotu. Zaoberal sa funkciou hraničných nákladov v krátkom aj dlhom časovom období. Z krátkodobého časového hľadiska považoval výrobné faktory firmy za fixné, ako napr. množstvo pozemkov. V takomto prípade môže firma zvýšiť produkciu iba vďaka využívaniu variabilných výrobných faktorov ako napr. zvyšovaním práce, alebo surovín. Dôsledkom zvýšeného rastu firmy bude nesúlad medzi fixnými a variabilnými výrobnými faktormi firmy, čo sa odzrkadlí v narušení optimálnych technických proporcií medzi výrobnými faktormi (napr. neadekvátne nadmerné využívanie kapitálu vo forme strojov vo vzťahu k pracovnej sile). V krátkom časovom období môže firma zvyšovať produkciu, ak sa budú zvyšovať hraničné náklady. A. Marshall rozlišoval medzi intramarginálnymi a marginálnymi firmami. Intramarginálne firmy disponujú lepšími výrobnými faktormi, ako tie marginálne napr. novšími technológiami, čo spôsobuje vznik „kvázirenty“ t. j. mimoriadneho krátkodobého zisku. Z dlhodobého časového hľadiska tento druh zisku nebude udržateľný, ale zanikne. Existuje však iba v prípade platnosti nájomných a platobných zmlúv vďaka, ktorým disponujú intramarginálne firmy lepšími výrobnými faktormi. Po „vypršaní“ týchto zmlúv, dôjde vďaka zvýšenému dopytu zo strany marginálnych firiem k rastu cien týchto výrobných faktorov. Náklady marginálnych a intramarginálnych firiem sa vyrovnajú a kvázirenta sa stane príjmom pre majiteľov výrobných faktorov (napr. vyššie platy pre nadaných zamestnancov). Tento proces zaistí odstránenie výrazných rozdielov medzi firmami. A. Marshall započítal do nákladov firmy aj normálny zisk, ktorý pokrýva iba úrok (náklad obetovanej príležitosti) a podnikateľky zisk (odmena za podnikateľské riziko). Rovnako z krátkodobého časového hľadiska pripúšťal existenciu abnormálneho zisku. Ak marginálna firma dosahuje normálny zisk, ale zvýši sa cena statkov firmy budú na tento jav reagovať zvýšením produkcie, až kým sa hraničné náklady nevyrovnajú novej vyššej cene. Abnormálny zisk môže byť výsledkom takýchto procesov. Z dlhodobého hľadiska nemôže existovať tento druh zisku, keďže vyššia cena pritiahne na trhy nové firmy z iných odvetví, čo spôsobí vyššiu ponuku a následne dôjde k zníženiu ceny a návratu zisku na jeho „normálnu“ úroveň. Trh takto z dlhodobého hľadiska zaistí v každom odvetví dosahovanie približne rovnakého (priemerného) normálneho zisku (Armstrong, 1987, Lisý, 2018).

Nákladová funkcia je z dlhodobého hľadiska, taktiež diferentná. Výrobné faktory sú z tohto časového hľadiska variabilné, čo sa odrazí v náraste optimálnej technickej kombinácie medzi výrobnými faktormi a funkcia hraničných nákladov nebude rastúca, ale môže byť klesajúca. Interné úspory sú zas výsledkom rastu firmy - nie sú výsledkom technického pokroku napr. vo väčšej firme môže dochádzať k lepšej del'be práce, čo umožní znížiť napr. transakčné náklady. Tento druh úspor by však mohol byť príčinou vzniku monopolov. A. Marshall však tento potencionálny problém vysvetlil životným cyklom firmy. Firma vznikne,

prosperuje a nakoniec zanikne, aby vytvorila priestor pre nové podnikateľské subjekty. Tento model je pravdepodobne výsledkom prelomu 19. a 20. storočia, kedy prevládali vo Veľkej Británii malé rodinné podniky a tieto Marshallove princípy môžeme využiť pri analýze odvetví pre ktoré je typická monopolistická konkurencia, (Holman, 2005).

Vývoj v oblasti predaja potravín vo Veľkej Británii, ale aj v Európe a USA je ďalším empirickým potvrdením nekorektnosti teórie firmy tohto neoklasického ekonóma. Firma Sainsbury's bola založená v roku 1869, ako malý podnik s úzkym sortimentom. Postupne expandovala a dnes je druhá najväčšia sieť supermarketov na území Veľkej Británie s vyše desať percentným podielom na trhu so supermarketmi (Sainsbury's, 2023). Podobný vývoj nastal aj v spoločnosti TESCO a M&S. V roku 2011 bolo vo Veľkej Británii približne 1000 špecializovaných obchodníkov s rybami, 7000 mäsiarov, 4000 zeleninárov a cca. 3000 pekárni. V porovnaní s 50. rokmi 20. storočia ide o 90 % pokles vo všetkých kategóriách a za poslednú dekádu bol pokles na odhadovanej úrovni 40 %. Avšak vzrástol význam sietí supermarketov, odkiaľ pochádzalo cca. 97 % potravín britských domácností (Wilby, 2011). Snahou vyššie uvedeného textu bolo vysvetliť podstatu teórie firmy, ktorá sa zakladá na predpoklade, že podniky sledujú zámer maximalizácie zisku, prostredníctvom efektívneho využitia zdrojov, ktoré majú k dispozícii. Vybrané príklady z hospodárskej praxe mali za cieľ podporiť podstatu analyzovanej teórie.

Inštitucionalizmus

Pôvodný americký Inštitucionalizmus patrí rovnako, ako Rakúska škola a Marxizmus do heterodoxnej ekonómie. Aj napriek tomu, že sa táto vetva ekonomickej teórie nestala súčasťou hlavného prúdu ekonomického myslenia, dovoľme si tvrdiť o práci zakladateľa tohto smeru T. Veblena, že vo svojom diele „Teória podnikania“ čiastočne popísal reálne princípy fungovania tohto druhu ľudskej činnosti.

Inštitucionalizmus sa rozvíjal najmä v USA a bol reakciou na obdobie štrukturálnych a inštitucionálnych zmien, vrátane progresívneho technologického pokroku. Počas obdobia formovania tohto smeru prvýkrát v USA začali vznikať veľké korporácie. Intenzívne využívanie moderných technológií, zvyšovalo efektívnosť práce. Do USA v tomto období stále prichádzali veľké množstvá imigrantov s vyhlídkou pre kvalitnejšie životné podmienky. Na prelome 19. a 20. storočia bola väčšina prezidentov USA z pravicovej Republikánskej strany.

Tento smer ekonomického myslenia vznikol na konci 19. storočia, ako reakcia na ignorovanie významu inštitúcií neoklasickou ekonomickou teóriou. Neoklasické teórie statickej rovnováhy abstrahujú od inštitucionálnej formy, v ktorej sa uskutočňuje ekonomický vývoj. Odmieta neoklasickú predstavu racionálne správajúceho sa človeka a naopak tvrdí, že človek je spoločenská bytosť, ktorej ekonomické správanie je ovplyvňované kultúrnym a spoločenským kontextom. Ekonómovia tejto školy využívali metodologický kolektivismus. Zameranie inštitucionalistov spočíva v nachádzaní riešení praktických aspektov národného hospodárstva. Zakladatelia tohto prúdu ekonomického myslenia sú T. Veblen a J. Rogers Commons. V roku 1890 bol prijatý Shermanov zákon, ktorý zakazoval podnikateľom uzatvárať tajné dohody a mal zaistiť hospodársku spravodlivosť a väčšiu mieru konkurencieschopnosti. Shermanov zákon bol zmenený a doplnený Claytonským protimonopolným zákonom v roku 1914, ktorý riešil konkrétne praktiky, ktoré Shermanov zákon nezakazoval, (Segal, 2023).

V ďalšej časti textu podrobnejšie popíšeme a charakterizujeme život a tvorbu T. Veblena, ako predstaviteľa amerického Inštitucionalizmu.

Thorstein Veblen (1857 - 1929)

Narodil sa na stredozápade USA. Vyštudoval filozofiu na Univerzite Johna Hopkinsa a ekonómiu na Cornellovej Univerzite. Nepodarilo sa mu získať akademický titul profesora, avšak jeho tvorba mu priniesla uznanie. Bol zvolený za predsedu Americkej ekonomickej asociácie, avšak túto pozíciu odmietol. Mal vplyv na prácu amerického marginalistu J. Clarka, (Pierce, 2023).

Svoje myšlienky vzťahujúce sa k oblasti podnikania predstavil v diele: Theory of Business Enterprise z roku 1904. T. Veblen rozlišuje medzi výrobou pre užitie a výrobou pre zisk. Výroba pre užitie je spojená s tvorivou ľudskou činnosťou a jej cieľom je riešenie praktických problémov a nadobúda podobu inštitúcie zatiaľ, čo výroba pre zisk má jediný a hlavný účel t. j. dosiahnutie maximálneho peňažného zisku a získava tak, podobu inštitúcie s názvom business. Obdivoval technický pokrok a upozorňoval naň, ako na „stred záujmov“ medzi industriou (priemyselná ekonomika) a businessom. Kvalifikovaní pracovníci a vedci sa snažia o objavenie dokonalejších postupov bez ohľadu na zisk, ale podnikatelia, finančníci a špekulanti obhajujú svoje vlastné záujmy a bránia zmenám, ktoré by mohli ohroziť ich ciele.

Marka Constantina a Liz Weir z Veľkej Británie môžeme považovať za reálnych kvalifikovaných pracovníkov, ktorí sú súčasťou spoločenskej inštitúcie industria. Spoznali sa počas práce v kozmetickom salóne v Poole. Mark bol trichológ (vedecká oblasť, ktorá sa zaoberá skúmaním vlasov) a Liz bola kozmetická terapeutka. Spájali ich záujem o prírodné kozmetické produkty. Vyvinuli produkty Constantine & Weir pre lokálnych bylinkárov a salóny, vrátane The Body Shop. Neskôr, s pomocou Mo Constantine, Rowena Bird a Helen Ambrosen, predstavili produkty vyrobené podľa vlastných receptúr. Keď The Body Shop získal na popularite odkúpila majiteľka recepty najpredávanejšie produkty a Mark s Liz sa osamostatnili a založili Cosmetics To Go, malú zásielkovú službu, ktorá ponúkala originálne produkty, ako napr. bomby do kúpeľa, tuhé šampóny atď. Tým prinášal nielen inovácie, ale taktiež sa zamerali na riešenie praktických problémov, ako napr. boj proti testovaniu na zvieratách. Po šiestich rokoch nastal koniec. Po ukončení činnosti tejto malej firmy sa rozhodli založiť nový podnik s názvom LUSH, ktorému zostalo mnoho predchádzajúcich princípov a predsavzatí. Prvý obchod LUSH sa otvoril v Poole v roku 1995. Jeho jednoduchý dizajn využíval recyklované materiály a bol len jedným z príkladov toho, ako hodnoty LUSH „ožili“. Došlo k transparentnejšej politike etického nákupu od začiatku po koniec. Poličky LUSH boli plné ikonických bômb do kúpeľa, bublinkových a masážnych tyčínok, ktoré netvorili odpad (LUSH, 2023). Nasledoval rast firmy a expanzia do zahraničia, no i keď už nemôžeme pojednávať o malom podnikaní firma zostala verná pôvodným princípom, ktoré sú v súlade s Veblenovou inštitúciou „industrie“. Ide o jeden z mnohých príkladov vývoja malého podnikania v Európe na základe Veblenových princípov. Rovnako je v oblasti malého podnikania veľké množstvo prípadov „businessu“. Vo všeobecnosti sa v tejto dobe snažili pekári o minimalizáciu nákladov v produkcii chleba, aby mohol byť dosiahnutý maximálny zisk. Do chleba sa štandardne pridávali nielen lacnejšie náhrady múky napr. fazuľová, ale aj prísady, ako napr. kamenec pre väčšiu atraktivitu výrobku. Strava bola v tomto období

v porovnaní so súčasnou viac homogénnejšia a chlieb mal väčšinový podiel v obžive ľudí. Podobné praktiky boli zvyčajné aj u iných obchodníkov s potravinami a nápojmi ako napr. u obchodníkov s horčicou a čajom. Dôsledky tohto konania vyústili v negatívne externality v podobe zhoršenia zdravia nemalého podielu populácie a taktiež mnohé predčasné úmrtia, (BBC, 2013). Zámerom vyššie uvedeného textu bolo sprehľadniť a vysvetliť podstatu teoretických princípov Inštitucionalizmu v porovnaní s neoklasickou ekonomickou teóriou, ako aj na jednom príklade z hospodárskej praxe demonštrovať relevantnosť tejto teórie. Poslednou teóriou, ktorou sa budeme v príspevku detailnejšie venovať je Chicagská škola a jej postuláty v rámci ekonomickej vedy.

Chicagská škola

Táto ekonomická škola obhajujúca liberálne prístupy s pôvodom v USA okrem výrazného rozvoja ekonomickej teórie v oblasti metodológie, makroekonómie, ekonomickej analýzy práva atď. prispela k rozvoju teórie podnikateľa prácou jedného zo svojich zakladateľov F. Knighta. Hlavná axióma, ktorá spája zástancov Chicagskej školy je viera v slobodný trh, ktorý dokáže efektívne alokovať zdroje a rozdeľovať dôchodky, preto ich práce obhajujú minimalizáciu úlohy štátu v ekonomike. S výnimkou F. Knighta sú predstavitelia tejto školy zástancovia empirizmu a využívania kvantitatívnych metód v ekonomickej vede. V oblasti metodológie zas obhajujú využívanie Friedmanovho pozitivizmu. Za zakladateľov tejto školy môžeme označiť F. Knighta a J. Vinera, ktorí boli odporcami práce J. M. Keynesa. Za ďalších významných predstaviteľov tejto školy môžeme označiť M. Friedmana a G. Stiglera či G. Backera.

Frank Knight (1885 - 1972)

Okrem príspevku v oblasti etiky a metodológie ekonómie prispela práca F. Knighta i k rozvoju teórie podnikateľského zisku. Svoje myšlienky zhrnul v diele Risk, Uncertainty, and Profit.

Na zisk sa nahliadalo, ako na „náklad“, (náklad čakania a rizika), alebo na rentu, ktorá je výsledkom čistého monopolu. Avšak v prostredí dokonalej konkurencie (bez existencie monopolov) a stave rovnováhy, by nemal existovať podnikateľský zisk, iba úrok. Knightova teória tieto predstavy zamietla a dokázala možnosť existencie zisku i na „neoklasickom dokonalom trhu v stave rovnováhy“ a za elementárnu príčinu existencie označila neistotu. Vo svojej teórii vychádzal z von Thunenovho rozlišovania medzi rizikom a neistotou. Riziko je situácia, ktorá môže nastať s určitou objektívnou pravdepodobnosťou a neistota nemôže byť charakterizovaná pravdepodobnosťou. Zisk podnikateľa môže obsahovať odmenu za riziko, ale v takomto prípade ide o náklad. Poistenie rizika je reálna možnosť vďaka ktorej sa „prenáša tento problém“ na iných, avšak toto rozhodnutie nie je zadarmo a musí byť zaplatené poisťní. Pokiaľ sa rozhodne podnikateľ pre absenciu poistenia, časť zisku tvoria náklady spojené s rizikom. Neistota je, ale takisto „tvorcom“ zisku.

F. Knight zdôrazňoval, že podnikateľská činnosť je proces prebiehajúci v čase: podnikateľ nakúpi dnes výrobné faktory, aby ich mohol v budúcnosti predať, ako statky s pridanou hodnotou. Vďaka týmto skutočnostiam sa nemôže vyhnúť neistote napr. v podobe správneho odhadu budúcich cien, ktoré sú ovplyvňované nespočetným množstvom faktorov napr. príchody a odchody konkurentov, zmeny preferencií spotrebiteľov a pod. Na základe

predpokladaných budúcich cien svojich statkov nakupuje podnikateľ výrobné faktory za ceny rovnajúce sa hodnote hraničného produktu týchto statkov. Pozná ich fyzické hraničné produkty, ale hodnoty hraničných produktov sú určené tiež na základe odhadov budúcich cien statkov. Pokiaľ by sa podnikateľove očakávania presne vyplnili nedosiahol by žiaden zisk, pretože cena by presne pokrývala náklady. Ak je však budúca cena vyššia ako očakávaná dosiahne zisk, ktorý však nemá podobu nákladu (nejedná sa o odmenu žiadneho výrobného faktora), ale zisku „spadnutého z neba“ (winfall profit). Tento druh zisku je dôsledkom nepredvídateľných priaznivých okolností, ktoré podnikateľ neočakával, samozrejme na rovnakých princípoch funguje aj podnikateľská strata. Neistá realita vytvára zisky aj straty, ktoré predstavujú rozdiel medzi očakávaniami a skutočnosťou.

V dobe vzniku Chicagskej školy t. j. 30. roky 20. storočia bola ekonomika USA, ako aj Európy a ďalších iných krajín v hospodárskej depresii. Za počiatok Veľkej depresie sa oficiálne považuje október 1929, kedy došlo ku krachu na burze v New Yorku. Situácia sa neustále zhoršovala a počas tohto obdobia nastal prudký pokles priemyselnej výroby, vzostup miery nezamestnanosti a rovnako došlo k agregátnemu poklesu cenovej hladiny. Počas prvých rokov odmietali politici a ekonómovia štátne zásahy a väčšina z nich verila v možnosť „samoliečby“, ako najlepšieho prostriedku, ako dostať ekonomiku opäť rovnováhy.

Malé podnikanie bolo touto Veľkou depresiou samozrejme negatívne ovplyvnené. Deflácia spôsobila pokles cenovej hladiny napr. ceny potravín poklesli približne o polovicu na čo, niektorí farmári reagovali zničením časti úrody so snahou zabrániť ďalšiemu poklesu cien. Po zvolení prezidenta Roosevelta nastal v USA počiatok New Dealu, ktorý mal za cieľ podporiť hospodársky rast. Stavba Pickwickej priehrady poskytla nielen priamo prácu tisíckam ľudí, ale poskytla priestor aj malým podnikateľom (jeden z robotníkov opísal ako mu peniaze získané prácou na priehrade umožnili kupovať služby iných malých podnikateľov napr. využívanie práce maliara).

V Európe v krajinách, ako napr. Veľká Británia a Nemecko nenastali projekty podobného významu i keď situácia bola neľahká, ako v USA. Po nástupe nacistov nastali v Nemecku zásadné zmeny v oblasti malého podnikania. Pre židovských obchodníkov a podnikateľov to vo všeobecnosti znamenalo hospodársku katastrofu. Židovské podniky boli ničené (Krišťalová noc) a kvôli antikampani novej vlády strácali verných zákazníkov, avšak mnohí Nemci sa rozhodli nakupovať v židovských obchodoch na znak solidarity. Situácia sa zhoršovala a mnohí podnikatelia boli nútení zatvoriť, alebo predať svoje podniky za nevýhodnú cenu. Nakoniec v roku 1938 nastala arizácia a úplné ukončenie činnosti židovských obchodníkov a podnikateľov. Nacisti podporovali „inštitúciu ženy v domácnosti“, čo malo vplyv na podnikanie prevažne negatívne. Nemecká vláda v tomto období intenzívne zasahovala do ekonomiky rôznymi projektmi fiškálnej politiky. Vo Švédsku sa rozhodli relatívne rýchlo pre „Tretiu cestu“ t. j. zásahy štátu fiškálnou politikou, no zároveň odmietnutie politicko-ekonomických princípov extrémnej ľavice a pravice, (Holocaust Encyclopedia, 2023).

Záver

V kontexte vybraných ekonomických škôl sme rozpracovali sociálno-ekonomický význam podnikateľskej činnosti a na základe niekoľkých vybraných empirických príkladov sme sa snažili o verifikáciu skúmaných ekonomických teórií. Sme si vedomí toho, že verifikácia

ekonomickej teórie len na základe niekoľkých príkladov nemusí byť dostatočná, avšak v kontexte celkového rozsahu príspevku môže byť využiteľná a rovnako podnetná pre ďalšie rozširovanie poznatkov. Teória firmy A. Marshalla je ďalšou snahou o vysvetlenie princípov fungovania podnikania. Počas Marshallovho života dominovali vo Veľkej Británii malé podniky, čo pravdepodobne ovplyvnilo podobu jeho teórie. Avšak na príklade situácie na trhu s predajom potravín sme preukázali výrazne odlišný vývoj v porovnaní s Marshallovou teóriou. Podobný scenár bol aj v ďalších krajinách. Pred vznikom obchodov, tak ako ich poznal A. Marshall prebiehal predaj spotrebného tovaru napr. potravín najmä na klasických (miestnych) trhoch, ale ich podiel bol výrazne zúžený novými obchodmi, ktoré dokázali poskytnúť lepšie výroby a služby.

T. Veblen vo svojej teórii podnikania upozornil na problematiku ľudskej chamtivosti, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou podnikateľskej činnosti. Súhlasíme s T. Veblenom, že podnikanie môže mať aj negatívne vplyvy pre spoločnosť, ako napr. snaha podnikateľov o získanie, čo možno najväčšieho trhového podielu, čo môže byť sprevádzané nekalými praktikami.

Nič však nie je „čiernobiele“ a musíme upozorniť na myšlienky A. Smitha týkajúce sa sebeckv. Toto správanie prináša predsa aj mnohé vedľajšie pozitívne efekty, keď sa dobre nasýtím mäsom od mäsiara je to dôsledok činnosti, ktorá sa snaží o riešenie praktických problémov („industrie“), alebo skôr snahy o dosiahnutie maximálneho možného zisku? Nesnaží sa každý práve o dosiahnutie zisku, či už peňažného, alebo nepeňažného, ktorým uspokojujeme svoje subjektívne sebecké potreby?

F. Knight a jeho teória podnikateľského zisku mala vplyv na to akým spôsobom vnímame princípy dosahovania zisku. Je vhodné upozorniť aj na to, že tento postulát je prakticky málo využiteľný, pretože vo fungovaní ekonomiky prevláda nedokonalá konkurencia. Počas života F. Knighta nastali mnohé udalosti, ktoré mali na celosvetové podnikanie negatívny vplyv napr. dve svetové vojny, Veľká hospodárska depresia 30. rokov, nástup Nacistov v Nemecku a pod.

*Tento článok odporúčal na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
Ing. Mariana Považanová, PhD.*

Príspevok je výstupom projektu VEGA č. 1/0366/21 s názvom Závislé podnikanie na Slovensku – reflexia, meranie a perspektívy.

Použitá literatúra

1. ARMSTRONG, K. 1987. *Marshall, Alfred (1842–1924)*. [online] [01. 07. 2023] Dostupné z: <https://carleton.ca/keirarmstrong/learning-resources/selected-biographies/marshall-alfred-1842-1924/>
2. BBC. 2013. *New Hidden Killers Of The Victorian Home (2)*. [online] [04. 08. 2023] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=j9gv5528JZQ>
3. BUCHHOLZ, T. 1990. *Živé myšlienky mrtvých ekonomů*. Praha: Victoria Publishing. ISBN: 80-85605-50-3.
4. HOLMAN, R. a kol. 2005. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, ISBN: 80-7179-380-9.
5. HOLOCAUST ENCYCLOPEDIA. *Boycott of Jewish Businesses* [online] [22. 08. 2023] Dostupné z: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/boycott-of-jewish-businesses>

6. Institute for New Economic Thinking. *The Cambridge Neoclassicals*. [online] [10. 08. 2023] Dostupné z: <https://www.hetwebsite.net/het/schools/english.htm>
7. Institute for New Economic Thinking. *The Chicago School*. [online] [05. 09. 2023] Dostupné z: <https://www.hetwebsite.net/het/schools/chicago.htm>
8. KNIGHT, F. 1921. *Risk, Uncertainty, and Profit*.
9. LISÝ, J. a kol. 2018. *Dejiny ekonomických teórií*. Bratislava. Wolters Kluwer. ISBN: 978-80-7598-080-9.
10. LUSH. *Our Fresh Handmade Story*. [online] [22. 08. 2023] Dostupné z:
11. https://www.lushusa.com/stories/article_our-fresh-handmade-story.html
12. MARSHALL, A. 1890. *Principles of Economics*.
13. PIERCE, F. *Thorstein Veblen American*. [online] [01. 09. 2023] Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Thorstein-Veblen>
14. Sainsbury Archive. *Over 150 Years of history*. [online] [10. 07. 2023] Dostupné [z: https://www.sainsburyarchive.org.uk/timeline/over-150](https://www.sainsburyarchive.org.uk/timeline/over-150)
15. SEGAL, T. 2023. *Clayton Antitrust Act of 1914: History, Amendments, Significance*. [online] [18. 07. 2023] Dostupné z: <https://www.investopedia.com/terms/c/clayton-antitrust-act.asp>
16. The Editors of Encyclopaedia Britannica. 2023. *Frank Hyneman Knight*. [online] [22. 08. 2023] Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Frank-Hyneman-Knight>
17. The Editors of Encyclopaedia Britannica. *Alfred Marshall British economist*. [online] [23. 06. 2023] Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Alfred-Marshall>
18. THE INVESTOPEDIA TEAM. 2022. *Who was Thorstein Veblen? His Life, Career, and Theories*. [online] [23. 07. 2023] Dostupné z: <https://www.investopedia.com/terms/t/thorstein-veblen.asp>
19. UK Parliament. *Regulation and Free Trade in the 19th Century*. [online] [10. 09. 2023] Dostupné z: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/tradeindustry/industrycommunity/overview/19thcentury/>
20. VEBLEN, T. 1904. *The Theory of the Business Enterprise*. ISBN: 0-87855-699-0.
21. WILBY, P. The Guardian: *Supermarkets kill free markets as well as our communities*. [online] [10. 07. 2023] Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2011/may/03/supermarkets-kill-free-markets-communities>

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189